

Fény van minden tárgy fölött?

Geröcs Péter: *Tárgyak*. Scolar, Budapest, 2012

Elvarratlan rokon szálak, az emlékezés előli kitérés, azaz emlékezet-nélküliség, keserű humorral vegyülő horror, fikció, pontosabban fikció-fenntartás és fikciórombolás, de elmarad a levegőben a porszemeknek a talált tárgy letisztogatása után szinte ösztönösen elvárt Brown-mozgása, -tánca. Geröcs Péter második kötetét olvasva azon törjük a fejünket, hogy valóban nehéz-e egy lóra csipkegallért kötni, de miután kijelentő mondat formájában találkozunk ezzel a problémával a fülszöveget követően magában a (fiktív) szövegben is, talán nyugtázhatjuk igazságtartalmát.

Ha a gyanútlan olvasó mellőzi irodalmi ismereteinek egy részét, akkor a kötet első részéről akár el is hihetné, hogy az ott található prózák vendégszövegek. Geröcs Péter *Tárgyak* című kötetét két részre osztja, s a „Talált tárgyak” mellé „Saját tárgyakat” helyez a mintegy polcként szolgáló elbeszéléskötetbe. Itt máris gyanú ébredhet az olvasóban, mert ugyan ki szerkeszteni más tárgyait, szövegeit saját kötetébe? Nos, Geröcs Péter biztosan nem!

A „Szép. Zöld.” borítót felcsapva rögtön – ha úgy tetszik – egy váddal, szemrehányással szembesülünk: Lónyay Erzsébet elfeledése a bűn. S innen kezdve már beszippan minket a fikció fikciója, hiszen az elbeszélő örömmel tudatja, sikerülhet jóvátenni a mulasztást, mindebben pedig Bórhes Katinka, egy mindmostanáig ismeretlen szerző pszeudorecenziója kél segítségünkre, amelyet „egy évvel ezelőtt” talált meg az elbeszélő. De még mielőtt sikerülhetne mosolygás helyett beleélni magunkat a hihetetlen felfedezés élményébe, az elbeszélő kétségeivel áll elő, amelyet a tanulmány közlése után tovább bontogat. Mint kifejti, Bórhes Katinka nem valós személy, a vizsgálatok bebizonyították, hogy Lónyay Erzsébet saját, önmagáról szóló recenziója volt olvasható. Eközben pedig tényként kellene kezelnünk, hogy súlyos hiba történt, amikor Weöresnek tulajdonított-

ták a költőnő szövegeit. A tény pedig nem más, mint Kazinczy személye erősíti, aki szintén része lesz a fikciós játéknak, s irigységében elégetve a Bórhes-recenzió rengeteg másolatát, hozzájárul ahhoz, hogy csak mintegy százhetven év után kerüljön elő az utolsó példány, így emelve ki Lónyay Erzsébetet a feledés és tévelygés homályából. Ugyanakkor még a hiszékeny és gyakorlatlan olvasónak is feltűnhet, főleg a kitalált szövegekkel „kortárs” írások, vagy akár a Psychének az olvasását követően, hogy bizony Bórhes helyenként meglehetősen furcsán fogalmaz, s nyelvezete meghaladja fiktív korát, ezzel a humor regisztereit is megszólaltatva.

A Kazinczyt már szinte lekicsinyítő humoros fikciózárás után újabb, még hozzá két talált tárgy vár az olvasóra. Az ezek előtt álló – Mészöly Miklósnak ajánlott – kerettörténetet vázoló prózában egy izgalmas szituációt fikcionál az elbeszélő. Egy „neves irodalomtörténésznel” tett látogatása során tizenkilenc papírlap birtokába jut, amelyeknek egyik oldalára sötétebb kék golyóstollal Mészöly, a másik oldalára szintén golyóstollal Márton László „írt”. Geröcs Péter tömör életrajza is nyilvánvalóvá teszi, miért e két hagyományt választotta: „mentorait”, irodalmi „apa-figuráinak” mondható írókat emel be a történetbe. Márton tanítványa – fordítva az eredeti leosztáson – Mészölyt a fényképekkel, Mártont pedig épp a mozgóképpel párosítva szövi „saját szövegeikbe”. A kéziratokkal kapcsolatos objektív részletek (kinézet, karakterszám) vázolója kiválóan szolgálja a fikció fenntartásának feladatát, viszont itt már legnaivabb énünk sem hisz a kerettörténetnek, de a talált (vagy sokkal inkább lopott) szövegek hitelességében sem, bármennyire is színterhesen idézi meg a nagy szerzők írásmódját. A hitelességet szolgáló hangütés, szójátékok, mondat-, de teljes szövegszerkesztési és -alakítási módszerek ugyan értelmezhetőek stílusgyakorlatként is, de sokkal valószínűbb, hogy a szerzők, témák szétírásával próbálkozik az író, s inkább a valamilyen szinten folyamatosan jelen levő humor eszközeivé válnak mindezek a részletek. Időközben azonban maguk a történetek igencsak komolyak, megrázóak is. Elég nehéz szemrebbelés nélkül elmenni a Mészöly-rájátszás alaptörténete mellett is, ami egy család tragikus történetének építőelemeit próbálja összeállítani a fénykép- és levélmozaikból. Ha előbb nem, a legutolsó levelet olvasva biztosan megmozdul bennünk valami: a kiöregedett fejőstehén hosszadalmas kínzásáról szóló történet (talán) azokat is meghökkenti, akik nem csak a vérfóbiájuk miatt maradnak távol a sebési hivatástól. A részletező, és ebben az esetben kifejezetten nyers leírást az tetőzi, hogy a levél írója közli, a szinte halálra kínzott állat lábszárából kivágott húsdarabot „épp az előbb főzte meg az asszony pörköltnek”. Mindezt a nagy felfedezés okozta mámor hangu-

latában, hiszen a húsipar megreformálása, a kivénhedt tehén húsának puhítása volt a hosszadalmas kínzás oka *A kísérleti vágóban*.

A Mártonnak tulajdonított szövegnek, illetve töredéknek (*A kísérleti vágóval* ellentétben) éppen az eleje hiányzik, s mint a magyarázatból kiderül, az irodalmárnál talált papirosok hátsó oldalára íródott, „fejfelé”, természetesen egészen más az írott szöveg kinézete is. Ugyanakkor a megszólalás módja is változik, illeszkedve az éppen megszemélyesített előadó hangjához, viszont a próza ismét „gyanús” elemekkel tűzdelt. Bár a történet ebben az esetben sem mondható egysíkúnak, hiszen végül egy településnyi „fontos” ember fullad, vagy ég benn egy bosszúból felgyújtott moziban, egyértelmű, hogy Gerőcs csak mintegy mellékeszközként manipulál az elbeszélések történeti tartalmával, a valódi cél, hogy maguknak a szövegeknek az alakításával érje el a szándékolt hatást. A fikciót sikerült felépítenie, és bár folyamatosan tudatában vagyunk annak, hogy mindez irrealitás, hajlandóak vagyunk hinni a fikciónak, és teljes mértékben belehelyezkedni a megteremtett szituációba. Mindenesetre, talán szándékosan a parodisztikus hangulat felé tolja el a szövegeket, ugyanakkor leszögezhető, meglepően érdekes koncepcióval és szerkesztési módszerrel oldotta meg a talált tárgyak fejezetét.

A „bevallottan” saját szövegekről semmiképp sem állítható, hogy mentesek a korábban megidézett író-elődök hatásától, de hangsúlyozni kell, hogy ez a kapcsolat inkább épp a megidezésükben kulminált. Bár a már említett tömör szerzői életrajz is hangsúlyozza, Márton László tanítványa volt Gerőcs, ez a hatás csak bizonyos összecsengésekben tűnik fel, komoly rokonsági szál nem vonható kettőjük prózája közé. A második rész elbeszéléseiben is érezhető az a tudatos szövegalkotási és -szerkesztési szándék, ami korábban sokkal intenzívebben volt jelen. A modorosság, a túlzásúfolság, a szöveg túlzott terhelése egyértelműen tudatos lépés a kötet második részében szereplő szövegek esetében is. Mivel leginkább jókor, jó helyen s megfelelő indokkal bukkannak fel a szövegben, kiválóan beleilleszkednek, továbbépítve a prózákat. Minden szövegben felbukkan valamilyen vonatkozásban a múlt, az emlékezés, az emlékezés köre tömörülő problémák és kérdések.

Erre reflektál azonnal az első szöveg címe (*Emlékezetkísérlet*) is. Az emlékezés hasonlatát bontja ki az író, mindeközben az elbeszélő határozottan elkülönül magától a történettől. A narrátor itt csak egy megfigyelő, aki rendelkezhet a történések felett, így magyarázhatja akár a (nem részletesen ismerttetett) szereplők szemével látva is a környezetet, a történéseket. Ugyanakkor valamiféle köd, misztérium fedi a szereplőket és magát a konkrét történetet is, az elbeszélés sokkal inkább a már korábban is kiemelt

írói eszközök használata révén építkeznek, s jut el az elejét jelző nagybetűtől az utolsó pontig, közben azonban számos kitérőt téve. Ez a szövegalkotási módszer bizonyos megszorításokkal az összes saját tárgy-prózára érvényes, de ettől a szövegek nem válnak monotonná, unalmassá. A cselekmények vonulatát meghatározó tényezők meglehetősen széles skáláról származnak, így Káin és Ábel történetének továbbgondolásától, átmesélésétől eljutunk az egészen hétköznapi történetekig, amelyek azután mégsem alakulnak szokványosan, egyszerűen. Sőt, sokszor az emlékezés, az idő problémáinak kifejtése közben keveredünk egy-egy meglepő fordulatig.

Érdekes eszközként működik a nem megtörtént múltbéli cselekmények elmesélése is, amellyel a *Valójában Juli* című elbeszélésben találkozhatunk. Itt az elbeszélői voltát hangsúlyozó mesélő azt állítja, az élethiányok is fontosak lehetnek egy élet, egy jellem felvázolásában. Játékidővel manipulál, a kétszeres tagadás eszközével él, „csodát” épít, amelyeket később egy tagadószóval lerombol. Később „Schiller magasságában” felmerül a főhősben az öngyilkosság ötlete, végül pedig egy hiányzó könyv okozza a tragédiát, mindeközben az olvasó megmarad a történet összerakásának problémája mellett.

Esterházy-mottóval indítja apa-fiú elbeszélését, s a korábbiakkal ellentétben, ahol például a párkapcsolat köré tömörült az elbeszélés, itt a gyermek és szülő kettőse (hármasa?) kerül a középpontba. Egyes esetekben hajlamos kissé elszabadítani elbeszélői hatalmát – így egy pillanatban még a tengereket is kiárasztja –, de mindez ismét a szöveg s kevésbé a történet fejlődését és épülését szolgálja.

„Száz év óta minden gondolkodó az emlékezetről beszél” – írja Gerőcs a *Vera megszépül* című „humoros horrornovella” kezdetén, amelynek főhősét megfosztja magától a már sokszor körbejárt emlékezés képességétől, majd pedig a következményekkel szembesíti az olvasót. A próza ismétlenül olyan megrázónak mondható történetet mond el, amely mellett nehéz szó nélkül elmenni. Vera, az emlékezet nélküli főhős ápolója, éppen a betegségből/problémából adódó mintegy véletlenszerű cselekménysor végén gyilkolja meg a matematikust. A brutálisan meggyilkolt memóriagondokkal küszködő főhősnek egyébként a „humorosság” kedvéért nincs családja. Ezt követően megint csak a „vicc” kedvéért kerül börtön helyett zárt osztályra, kényszerzubbonyba a gyilkos. Végül az elbeszélő a páciens iránt érzett szerelmének lehetőségét is nyitva hagyja, mindeközben pedig egy biztosítási ügynök jár hitetlenül jól a beteg halálával.

Az utolsó, *Plágium* című elbeszélés a kötet elejére mutat vissza, s mintegy beismerő vallomásnak is tekinthető, amely beismerés akár az olvasónak is szólhat. A már korábban vázolt kerettörténet második felét képe-

zi ez a próza, amelyben ismét az irodalomtudóshoz látogat elbeszélőnk, lelkiismeret-furdalása miatt. A lopott/talált tizenkilenc lappal (tárggyal!) visszatér a „tett színhelyére”, s bűneit megvallva feloldozást nyer, de még többet is: a szövegeket, magának. Mert a professzor ugyan előbb kivetetné a „mások szövegeit” kötetéből, de miután szembesül a megjelenés tényével, elolvassa az írásokat, majd pedig az elbeszélő „saját kreálmányainak” tulajdonítja azokat, minden mentegetőzés ellenére. Ezzel pedig a talált tárgyak is sajátokká válnak bizonyos értelemben, de a teljesség hiányát ebben a vonatkozásban az irodalmár beszédhibájával idézett utolsó néhány szóval is illusztrálhatjuk: „én magam íh'tam”.

Az utolsó írással a kötet megfontolt szerkesztésének ténye újabb bizonyítékot nyer, hiszen az egy átívelő kapcsolással egybefogja a szövegeket. Bár Lónyay Erzsébet, illetve a köré épülő fikció valamelyest kívül marad ebből az egybefüggő tömegeből, a szöveg tekintetében az olvasót folyamatosan kihívások elé állító Gerőcs kötetének tartalma végül összeáll eggyé. Így valóban igazat lehet adni az irodalomtudós megszólalásának, miszerint a „Szép. Zöld.” kötet borítóján ott áll Gerőcs Péter neve, s fémjelzi az összes felsorakozó tárgyat.

